

KÜRESELLEŞME, ORTA EKONOMİK SINIFLAR VE MİLLİ-DEVLETLER*

GLOBALIZATION, MIDDLE ECONOMIC CLASSES, AND NATIONAL-
STATES

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ, СРЕДНИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ КЛАСС
И НАЦИОНАЛЬНЫЕ ГОСУДАРСТВА

Yılmaz ESKİBİNA*

ÖZ

Küreselleşme son yıllarda üzerinden en çok konuşulan olgulardan bir tanesidir. Bazıları bu süreci “başımıza gelen tüm kötülüklerin nedeni” olarak görürken birileri de küreselleşmeyi “insanlığın ulaşmak istediği son ve en yüksek hedef” olarak değerlendirmektedir. Her iki görüşe de mesafeli yaklaşanlar bile küreselleşme sürecinin engellenemez olduğunu kabul etmektedirler. Biz biliyoruz ki küreselleşme, büyük sermaye sahiplerinin başlattığı ve yönettiği bir olgudur. Küresel sermayeyi ellerinde tutan zenginler; tarihte imparatorlukları ve onu yöneten soylular sınıfını ortadan kaldırmak için milli-devletleri adeta kendi elleri ile kurmuşlardır. Bu gelişmenin ardından dünyada beliren komünizm tehlikesine karşı milli-devletin yönetimini aşırı milliyetçilerin ellerine bırakmışlardır. İkinci düşmanlarından da kurtulan küresel sermaye dünyada var olan sosyalist devletlerin yıkılmasını beklemişlerdir. 21. Asırda sosyalist bloğun çökmesi ve Çin Halk Cumhuriyeti’nin liberal politikalar izlemeye başlaması ile dünyada hâkimiyetlerinin önünde tek güç olarak milli-devletler kalmıştır. Zaten son yıllarda küresel sermaye sahipleri ile milli-devlet ve onun üst düzey yöneticileri arasında bir güç mücadelesi olduğu gözlerden kaçmıyor. Küresel sermayeyi ellerinde bulunduranlar dünya hâkimiyetlerinin önündeki son engel olarak gördükleri milli-devlet ve onun kudretli yöneticilerini itibarsızlaştırma çabası içine girmişlerdir. Dünya hâkimiyetlerinin önündeki son engeli ortadan kaldırmak isteyen küresel sermaye milli-devleti ayakta tutan orta ekonomik sınıfları güçsüzleştirme yönünde ekonomik müdahaleleri yapmaktadır. Küresel sermayenin amacı orta ekonomik sınıfın desteğinden yoksun bırakarak milli-devleti etkisiz kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Milliyetçilik, Orta Ekonomik Sınıf, IMF ve WB, Milli-Devlet

* **Kaynak Gösterim / Citation / Цитата:** Eskibina, Y. (2022). Küreselleşme, Orta Ekonomik Sınıflar ve Milli-Devletler. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1 (56), 108-121. DOI: 10.17498/kdeniz.1181440

* **ORCID:** [0000-0002-3386-3203](https://orcid.org/0000-0002-3386-3203), T.C. Adalet Bakanlığı, yilmazeskibina@gmail.com

Küreselleşme, Orta Ekonomik Sınıflar ve Milli-Devletler

ABSTRACT

Globalization is one of the most talked about phenomena in recent years. Some see this process as "the cause of all the evil that has happened to us," while others consider globalization "the last and highest goal that mankind wants to achieve." Even those who are distant from both views acknowledge that the process of globalization cannot be prevented. We know that globalization is a phenomenon initiated and managed by large capital owners. The rich who hold global capital established national states in history with their own hands to eliminate empires and the class of nobles that ruled them. Following this development, they left the rule of the national state in the hands of ultranationalists against the danger of communism looming in the world. Global capital, which has also survived its second enemies, has waited for the destruction of socialist states that exist in the world. With the collapse of the socialist bloc in the 21st century and the beginning of the People's Republic of China to pursue liberal policies, national states remained the only power against their dominance in the world. It doesn't go unnoticed that there has already been a power struggle in recent years between global capital owners and the national states and their top executives. Those who hold global capital have entered into an effort to discredit the national state and its mighty rulers, whom they see as the last obstacle to world domination. Seeking to remove the last obstacle to world domination, global capital is making economic interventions to weaken the middle economic classes that sustain the national state. Global capital aims to neutralize the national state by depriving it of the support of the middle economic class.

Keywords: Globalization, Nationalism, Middle Economic Class, IMF and WB, National-State

АННОТАЦИЯ

Глобализация — одно из самых обсуждаемых явлений последних лет. В то время как одни видят в этом процессе "причину всех плохих событий, которые с нами происходят", другие считают глобализацию "последней и высшей целью, к которой стремится человечество". Даже те, кто дистанцируется от обеих точек зрения, признают, что процесс глобализации не остановить. Мы знаем, что глобализация — это явление, инициированное и управляемое крупными собственниками капитала. Богатые владеют глобальным капиталом; Чтобы уничтожить империи и правивший ими класс знати, они своими руками создали национальные государства. После такого развития процессов, они передали управление национальным государством крайним националистам против опасности коммунизма в мире. Мировой капитал, избавившийся от своих новых врагов, ждал краха существовавшей в мире социалистической системы. В 21 веке, наряду с распадом социалистического блока и Китайской Народной Республикой с либеральной политикой, национальные государства стали единственной мощью перед властителями миром. В последние годы стало очевидно, что между владельцами глобального капитала и национальным государством, включая его высшее руководство, ведётся борьба за власть. Владельцы глобальным капиталом, пытаются дискредитировать национальное государство и его правителей, в которых они видят последнее препятствие на пути к своему мировому господству. Глобальный капитал, который хочет устранить последнее препятствие на пути к мировому господству, осуществляет экономическую интервенцию, чтобы ослабить средние экономические классы, поддерживающие национальное государство. Цель глобального капитала — сделать национальное государство неэффективным, лишив его поддержки среднего экономического класса.

Ключевые слова: глобализация, национализм, средний экономический класс, IMF и WB, национальное государство

1. GİRİŞ

Millet Arapça, Ulus ise Moğolca bir kelimedir. Öncelikle akademik çalışmalarda çokça geçen ulus-devlet yerine milli-devlet tabirini tercih ettiğimizi beyan etmek istiyorum. Küreselleşme olgusu son yıllarda üzerinde en fazla akademik çalışma yapılan alanlardan biridir. Yapılan çalışmalarda küreselleşmenin başta ekonomiye, daha sonra eğitim ve sosyal yaşama etkileri incelenmiştir. Toplumların “siyaset, eğitim ve hukuk” gibi üst yapı unsurları, alt yapı unsuru olan “ekonomik ilişkiler” tarafından etkilenmektedir. Bu nedenle küreselleşmenin her şeyden önce üretim ve mülkiyet ilişkilerini nasıl etkilediği önem kazanmaktadır. Toplumların alt ve üst yapı unsurlarını belirleyen en önemli güç ise devlet teşkilatıdır. Küreselleşme ile modern devlet arasındaki ilişkiyi anlamamız diğer tüm değişimleri anlamamız için gereklidir.

Tarihi süreç incelendiğinde kır toplumlarının oluşması ile birlikte bireyler arasında milli duygular gelişmeye başlamıştır. Özellikle aynı dili konuşan ve aynı bölgede yaşayan insanlar Benedict Anderson(2017)’un tabiri ile “hayali cemaatler” yani milleti oluşturmaya başlamışlardır. Orta Çağ’a kadar “millet” kavramı bireyler için daha önemli iken Hristiyanlığın devlet dini haline gelmesi ve İslamiyet’in doğuşunun yaşanması nedeni ile “dinler çağı” olarak da isimlendirilebileceğimiz Orta Çağ boyunca dini inançlar hatta mezhep farklılığı ön plana geçmiştir. Yeni Çağ’da kurulan imparatorluklar farklı milletlerden, dinlerden ve mezheplerden kişileri ve toplulukları bünyelerinde barındırmışlardır. Coğrafi Keşiflerin ardından zenginleşen burjuvazinin servet birikimi küresel boyuta eriştiğinde hukuksal olarak eşit olmadığı soylular sınıfını kendilerine bir engel hatta bir düşman olarak görmeye başlamışlardır. Tarihin akışı içerisinde küresel zenginlerin desteklediği ile Fransız İhtilali yaşanmış ve I. Dünya Savaşı ardından imparatorluklar ile birlikte soylular sınıfının ayrıcalıkları da ortadan kaldırılmıştır.

Soylular sınıfının ve onların yönettiği güçlü imparatorlukların yıkılmasının ardından küresel sermayenin önünde yeni bir engel orta çıkmıştır. Kolektif mülkiyeti savunan “komünizm” Avrupa’da taraftar bulmuş, sermaye sahiplerini tehdit eder konuma gelmiştir. Küresel sermaye sahipleri aşırı milliyetçi akımları destekleyerek Avrupa’dan komünizm belasını atmış ancak SSCB, Çin Halk Cumhuriyet ve Yugoslavya gibi büyük sosyalist devletlerin kurulmasına engel olamamıştır. 1990’lı yıllara gelindiğinde Yugoslavya ve SSCB’nin dağılmasının ardından dünyada liberal ekonominin yayılmasının önündeki bir diğer engel olan sosyalizm de ortadan kalkmış oldu. Bu gün için baktığımızda Çin Halk Cumhuriyeti’nin de ekonomide liberal politika izlemeye başlaması ile küresel ekonomik güçlerin önünde tek engel bir zaman kendi elleri ile kurduğu milli-devletler ve onun güçlü yöneticileridir. Dünyanın küreselleşmesi ve sınırları sadece haritalardaki çizgilerden ibaret kalmasını isteyen küresel ekonomiyi elinde tutanlar özellikle orta ekonomik sınıfların desteğini alan siyasi liderlerin yönetiminde büyük bir güç haline gelebilme potansiyeline sahip milli-devleti itibarsızlaştırma çabası içerisine girmişlerdir.

Özellikle Covid-19 salgınına kadar küreselleşme bir mit gibi adını duyduğumuz ama varlığından etkilenmediğimiz bir süreci ifade ediyordu. Yaygın salgın döneminde aileler teknolojiye [internet, cep telefonu ya da tablet] daha çok

Küreselleşme, Orta Ekonomik Sınıflar ve Milli-Devletler

bütçe ayırmak durumunda kaldılar. Online işlemlere en uzak olanlar bile internet üzerinden işlem yapmayı öğrendi. Yasaklar kalktığına ise otomobil, arsa ve ev fiyatlarında aşırı bir artışla karşı karşıya kalındı. Bu fiyat artışlarından en çok orta ekonomik sınıf olumsuz etkilendi. Milli-devleti ayakta tutan orta ekonomik sınıflar üzerine yapılan bu müdahale sonucunda bu sınıfta yer alanların çok az kısmının refah seviyesi artmış ancak yaşanan gelişmeler neticesinde büyük kısmı dar gelirli gruplar arasına düşmüşlerdir. Burada asıl hedefin milli-devlet olduğunu anlamak güç değildir. Çünkü milli-devlet asıl gücünü orta ekonomik sınıflardan almaktadır. Savaşlara karşı olması ve insan haklarına yaptığı vurgu ile özellikle gençler arasında kendisini kabul ettiren küreselleşme sürecince karşı milli-devlet yöneticilerinin de önlemler aldığı gözlenmektedir.

2. ÇALIŞMANIN AMACI

Hazırlanan bu çalışmanın amacı, günümüzde yaygınlaştığını hissettiğimiz küreselleşme olgusunu ve onun milli-devletler ile mücadelesinde orta ekonomik sınıfların konumunu yerli ve yabancı kaynaklardan faydalanarak anlamaya çalışmaktır. Bu noktada önce küreselleşmenin tanımı yapılacak, daha sonra milliyetçiliğin ve milli-devletlerin tarihi ele alınarak, küreselleşme süreci içerisinde orta ekonomik sınıfların ve milli-devletlerin yeri analiz edilecektir.

Çalışmamızda aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır:

- ✓ Küreselleşme tam olarak nedir?
- ✓ Küresel sermayeyi yönetenler tarihi süreç içerisinde hangi siyasi oluşumlara karşı oldular?
- ✓ Milli-devletler küresel sermayenin isteği ile mi kuruldu?
- ✓ Orta ekonomik sınıflara yapılan küresel müdahalenin nedeni nedir?
- ✓ Küresel sermaye sahipleri neden milli-devleti ve onun üst yöneticileri ile siyasi olarak devleti yönetenleri itibarsızlaştırmak istiyorlar?

3. KÜRSELEŞME

Küreselleşme, son yirmi yıl içerisinde, gerek uluslararası politika ve diplomasi alanında gerek bu alana ait akademik çalışmalarda en çok kullanılan terimlerin başında gelmektedir (Bayar,2008:25). Küreselleşme bir yandan dünya çapında mal, hizmet ve insan hareketliliğinin artışı; diğer yandan da kültürel süreçte ortaya çıkan hızlı bir değişim ve farklılaşmadır (İçli,2001:165). Küreselleşme halen devam eden bir süreçtir (Balay,2004:62). Herkesin dilinde bir küreselleşmedir gidiyor; bu moda deyim hızlı bir parolaya, sihirli bir sözcüğe, geçmiş ve gelecek tüm gizlerin kapılarını açacak bir anahtara dönüşüyor. Bazılarına göre “küreselleşme” onsuz mutlu olamayacağımız şey; bazılarına göre ise mutsuzluğumuzun nedeni. Gelgelelim, herkesin birleştiği nokta, küreselleşmenin hem geri dönüşü olmayan hem de hepimizi aynı öcude ve aynı şekilde etkileyen bir süreç, “dünyanın kaçamayacağı kaderi” olduğudur. Hepimiz “küreselleşiyoruz” ve küreselleşiyor olmak tüm kesimler için üç aşağı beş yukarı aynı anlama geliyor (Bauman,2020:7).

Küreselleşme, ekonomik ve siyasi olarak karşılıklı bağımlılık yaratmak sureti ile dünya toplumunu homojenleştiren (bağdaşıklaştıran) bir süreçtir (Held and

oth.1999:132). Ekonomi ile siyaset tarih boyunca birbirini etkilemiş ve birbirinden etkilenmiş iki olgudur. Küreselleşme sermayenin rahat hareket edebilmesi amacı ile dünyada siyaseti etkilemiştir. Örneğin küresel sermaye sınırların kaldırılması talep eder, bunu insani argümanları öne sürerek ister. Aslında küresel sermaye sınırları değil sınırlardaki gümrüklerin kaldırılmasını istemektedir. Küreselleşme ekonomik bir olgudur, onun siyasi ya da toplumsal her hamlesi sermayesine dolaşım serbestlik kazandırma çabasının bir yansımasıdır.

Bu nedenle küreselleşmenin etkisi yalnızca üretim ve ticaretle sınırlı kalmamakta, teknolojik gelişmelerin de katkısı ile bir yaşam biçimi olarak dayatılmakta ve bir “homojenleştirilmiş milletlerarası kültür” oluşturulmak istenmektedir (Ünal,2005:5). Büyük şirketlerin CEO’ları küreselleşmeyi; “istedikleri zaman, istediği yerde, istediği şeyi üretilmesi, nereye isterse oraya satabilmesi, bunları yaparken de iş hukuku ve toplumsal kabuller bağlamında mümkün olan en alt düzeyde sınırlamalar içerisinde olma özgürlüğü” olarak anlamaktadırlar (Ziegler,2004:256). Uluslararası şirketlerin “en ucuz emeği, en düşük vergileri ve en az çevre koruma yasalarını” talep etmeleri daha şimdiden küreselleşme sürecinin yoğun bir çıkar çatışması doğuracağını göstermektedir (Toulmin,1999:905). Küreselleşmeden yana olanlar küreselleşme ile birlikte savaşların biteceğini savunmaktadırlar. Bunun yanında “dünya vatandaşlığı” kavramı ile insanlar arasında din ve ırk ayrımının kalmayacağını ve dünyaya bir barış ortamının hâkim olacağını ileri sürmektedirler. Küreselleşme karşıtları ise küreselleşme olgusunun Kabil¹ soyundan gelen gizli örgülerin işi olduğunu savunmaktadırlar. İki görüşü de aşırı bulan akademisyenler ise küreselleşmenin engellenemez tarihi bir süreç olduğunu kabul etmektedirler.

4. MİLLİYETÇİLİK VE MİLLİ DEVLETLER

Eski Türklerde “Budun”, Moğollarda “Ulus” ve İngilizlerde “Nation” olarak kullanılan millet kelimesi insan yaşamında her zaman belli bir oranda öneme sahip olmuştur bir kavramdır. Milliyetçilik ise dil arasında yakın bir ilişki vardır. Öyle ki bizi anlayan, sözlerimize kulak veren, bizi dinleyen çevremizdeki insanlara bu gün bile değer veririz. Aynı dili konuştuğumuz insanlar arasında yaşanan iletişimsizlik bizi onlardan uzak durmaya iter.

İbrahim Kafesoğlu² “millet” kavramının tanımını; “ortak bir geçmişi olan ve birlikte yaşama arzusu gösteren aralarında dil, din ve ülkü birliği bulunan sosyal bütün” olarak yapmaktadır (Tekinoğlu, 2018:11). Millet hayal edilmiş siyasi bir topluluktur. Milliyetçiliğin doğum çağı aynı zamanda dinsel düşünce tarzlarının da günbatımıdır (Anderson,2017:24). Dinin kültürel bir kaynak olarak çok önemli olmasına rağmen çoğu modern milli devletlerde tercihen geri plana bırakılmıştır (Şimşek ve Ilgaz,2017:195). Fransız İhtilali’nin ardından Avrupa’da kurulan hemen

¹ Hz. Âdem’in ilk oğludur, kıskançlığı, hırsı ve kibri nedeni ile kardeşi Habil’i öldürmüş, dünyadaki ilk katildir.

² Türk tarihçi, Türkolog ve akademisyen. Türk-İslam sentezinin ideologlarından, (1912-1984)

Küreselleşme, Orta Ekonomik Sınıflar ve Milli-Devletler

tüm milli-devletler laikliği anayasalarına koymuşlardır. Laiklik ilkesi milli-devletlerin anayasalarında yer almasa bile din adamlarını devlet işlerinden uzak tutmayı bilmişlerdir. Yaşanan tarihi bu süreç I. Dünya Savaşı'na kadar devam etmiş, büyük savaşın ardından din adamlığı ile siyaset ve devlet adamlığı tamamen ayrılmıştır.

Milliyetçilik fikir akımının üç temel önermesi vardır. Bunlardan ilki; dünya milletlere bölünmüştür. Her millet, öteki milletler arasında kendisini eşsiz kılan kendisinin olan tarihe, kültüre ve duyguya sahiptir. İkincisi; her birey bir millete aittir. Millete bağlılık diğer tüm bağlılıkların üstündedir. Sonuncusu ise; milletler amaçlarını özgürce gerçekleştirmek için kendi içlerinde birlik olmak zorundadırlar (Triandaoyllidou,1998:595).

Devlet tam olarak, belli bir toprak parçası üzerinde işlerin yürümesi sırasında bağlayıcı olan kuralları ve normları koymak ve hayata geçirmek için meşru hak talep eden ve yeterli kaynakları elinde bulunduran birim demektir (Bauman,2020:76). Devlet, kurumsallaşmış bir siyasal iktidar; kendisine bağlı insanların güvenliğini sağlamak üzere kurulmuş etkin bir sosyal örgütlenme biçimidir (Çam,2002:337). Devlet, sınırları içinde bulunan bütün kişi ve kurumları kapsayıcı hukuk kuralı koyma yetkisini elinde bulundurur (Nohutçu,2009:556). Devlet, tarihi süreç içerisinde birçok siyasal düşünür tarafında insanlar için değerli ve gerekli bir örgütlenme şekli olarak kabul edilir. Uzun bir geçmişe sahip olan ve ortaya çıkış nedeni ile ilgili çok farklı görüşler bulunan devlet modern dönemde daha güçlü ve kuşatıcı olduğu için siyasetin merkezinde yer almıştır (Heywood,2011:91-93).

Aynı dili konuşan, aynı soyadan gelen, aynı dine mensup, aynı kültüre sahip, aynı tarihi geçmişi paylaşan, ortak düşmanları olan bir insan topluluğu olarak "milletin" siyasi olarak örgütlenmiş biçimi olan milli-devlet, meşruiyet kaynağı olan milletin etrafında birleştiği bir kurumdur (Cebeci,2008:24). Milli-devletin ortaya çıkışı ile birlikte, milli sınırlar içinde yaşayan vatandaşların milli kimlikleri en önemli kimlik odağını oluşturmaya başlamış ve o zaman kadar önemini koruyan dini ve etnik kimlikler eski işlevini yitirmeye başlamışlardır. Devletler, vatandaşlarını tek bir kimlik altında toplamaya yönelik politika gütmüşlerdir (Şen,2004:133).

Milli-devlet sınırlardaki egemenliğini görünür kılarak, siyasi iktidarı bir araya getirerek, standart bir kültür ile eşit yurttaş yaratarak siyasi merkezizetiği ve toplumsal homojenliği sağlamayı hedeflemektedir (Uğuz ve Saygılı,2016:130).

5. KÜRESELLEŞME VE ORTA EKONOMİK SINIFLAR

Orta sınıf günümüzde küresel çapta ilgi odağı haline gelen bir kesimdir. Temelinde gelişen ekonomilerin orta sınıfların hızla artan satın alma gücünün tüketim sürecine derinden etki eden güçtür. Bu nedenledir ki, orta sınıfın küresel çapta ekonomik etkilerini yanı sıra siyasi etkileri de mevcuttur. Ekonomik dönüşüm yetenekleri aynı zamanda siyasi dönüşümün itici güçleri olabilmektedir (Kharash,2010:22-36).

Küreselleşmenin ekonomik yönü ağır basan bir kavram olduğunu yukarıda belirttik. İnsan hakları, dünya vatandaşlığı gibi kavramlarının küresel ekonomiye hizmet ettikleri sürece değer kazandığı bir çağda yaşamaktayız. Küreselciler, sınırların kaldırılması ve savaşların son bulması gibi insancıl söylemler ile orta ekonomik sınıfta yer alan bireyleri kendine çekmektedirler. Bunun yanında orta ekonomik sınıflar milli-devletin içinde onun vatandaşı olarak yaşamının ayrıcalığından da vazgeçmek istememektedirler. Milli-devlet var oldukça bu aygıtın bir yöneticisi olma umutları var olacak olan gençler de özellikle son yıllarda kamuda çalışmaktan başka bir kariyer planı yapamamaktadırlar. Ayrıca milli-devlet ne kadar güçlü olursa onun üst düzey yöneticileri ve siyasiler de o derece yetki sahibi olurlar. Ancak bir yandan sınırların kalktığı ve savaşların sona erdiği bir dünyanın küresel vatandaşı olmak da milli-devlet vatandaşlarına cazip gelmektedir.

Orta ekonomik sınıf bu zıtlığın yükünü taşımaktadır. Orta ekonomik sınıfta yer alan bireyler bir varoluşsal belirsizlik, kaygı ve korkusu içinde yaşamaktadırlar (Bauman,2020:11).

Orta ekonomik sınıflar yok edilmelidir ki elitler için ihtişam, saygı ve sınırsız zenginlik gelebilsin. Böylece [orta ekonomik sınıfların zayıflatılması belki de yok edilmesi ile küresel ultra zenginlerin] dünyayı yönetme tekelleri garantiye alınmış olsun (Marrs,2020:383). Ekonomik ve sosyolojik dönüşüm yapabilecek bir orta sınıfın ülkesi, daha çok sayıda eğitim görmüş insan sayısı ile ilgilidir. Fakat eğitimin niteliği de artan sayı ile doğru orantılı olmalıdır. Milli-devlet yüksek teknolojik ürünler ihraç edebilmelidir (Uğurkan ve Kılıçkan,2018:270). Türk eğitim sistemine bakıldığında eğitiminin orta ekonomik sınıfları yetiştirmek ve milli-devleti kalkındırmak amacından uzaklaştığı göze çarpmaktadır. Eğitim yaygınlaşmış, ancak kalite sorunu yaşamakta ve milli söylemlerden ziyade bireysel zenginleşme aracı olarak değerlendirilmektedir.

Son iki yüzyılda Avrupa’da işçi kültürü önemliydi. İşçi haklarında [sosyalist söylemleri etkisiz kılmak için] hükümetler ve işverenlerce iyileştirmeler yapıldı. 20. Asrın son çeyreğinde orta sınıf halk kendi sanatçılarına, aydınlarına ve filozoflarına sahipti. Kendi gezgelerini yayınladılar. Sendikaları, yardım dernekleri, kooperatifleri, güçlü siyasi partileri bile vardır. Orta ekonomik sınıf tüm bu süre içerisinde çok sağlam, canlı ve dinamik bir yapı içerisindedir. Küreselleşmeye sert bir direniş sergilediler (Ziegler,2004:257).

Ancak tarihin sonu gelmişti ‘!’, artık küresel sermayeyi yönetenlerin yeni hedefiydiler. Milli-devlet ile ekonomik bir savaşın içerisine giren küresel sermaye milli-devletin dayanağı olan orta sınıfları ekonomik olarak güçsüzleştirmek belki de yok etmek için ellerinden geleni yapacaklardır. Albert Einstein’a ait olduğu iddia edilen, “fakirler Tanrı’ya, orta sınıflar liderlere, zenginler ise paraya tapar” sözü doğrudur. Bu nedenle orta ekonomik sınıflar paraya tapan zenginlerin desteği ve yönlendirmesi ile bir zamanlar imparatorlukların dağılması sürecinde, bir zaman sosyalizmin ezilmesi sürecinde karizmatik liderler etrafında toplanmışlardır. Bu potansiyel güç zenginlere isteyerek ya da istemeyerek de olsa hizmet ettikleri sürece bir değere sahip oldular. Şimdi ise bir lider etrafında birleşerek küreselcilere karşı durabilirler. Bu nedenle küresel sermaye tarafından zaman zaman birleşmeleri

Küreselleşme, Orta Ekonomik Sınıflar ve Milli-Devletler

engellenmek için “sağcı-solcu” çatışmaları ya da mezhepsel ayrıcalıklar körüklenmiştir. Bir dönem futbol ile kitleler birbirine adeta düşman haline getirilmiştir. Tuttuğu futbol takımı [burada tutmak kelimesinin ne kadar soyut bir kavram olduğuna dikkat edin] yüzünden karşı takım taraftarları ile kavgalar edildi. İşyerlerinden pahalılık, enflasyon ya da işverenin özlük haklarında yapması gereken iyileştirmeler konuşulması gerekirken akşam TV karşısında izlenen futbol maçı tartışıldı. Bu nedenle Papa; “futbol toplumların afyonudur” diyecektir.

Orta ekonomik sınıf kapitalizmin ayakta durma sebebidir. Fakirin kaybedecek bir şeyi yoktur, bir gün olur zenginin konağını basabilir. Ama orta sınıf başkomiserdir, kaymakamdır, doğenttir. Ellindekini kaybetmek istemez, sistemin devamını arzu eder. Aristoteles “politika” isimli eserinde; “güçlü ve milli devletin ancak ekonomik yönden orta sınıfların varlığı ile mümkün olabileceğini” söylemektedir. Bu güne kadar bilmeyerek de olsa kapitalizme hizmet etmiş olan orta sınıflar bugün küreselleşmecilerin yeni hedefi haline geldi. Küreselciler artık dünyada sadece kendilerinin ve fakirlerin olmasını istiyorlar. Çünkü ekonomik ve siyasal istemler kurumsallaştı. Ayrıca komünizm tehlikesi de ortadan kalktı. Fakirin az geliri çok borcu var, herkes zengin olma hayali ile sistemin devamlılığını arzuluyor. Fakir halk kitlelerini bilinçlendirerek, toplumu bir lider etrafında bir araya getirme potansiyeline sahip orta ekonomik sınıflar “dünyanın yeni düzeninde” yerleri olmadığı anlaşılıyor.

6. KÜRESELLEŞEN DÜNYADA MİLLİ-DEVLETLERİN YERİ

Milli-devlet, yüzyıllar boyu dünya siyasi sahnesinin temel aktörü olmuştur (Cebeci,2008:35). Milli-devletlerin ortaya çıkışı reaya ve tebaa kavramlarını yerine, “yurttaş” kavramını koymuştur. Bu gelişmeler milli-devleti; milleti bir arada tutmaya yarayan; dil, değerler, vergi bilinci, temel hak ve özgürlüklere sahip çıkan bireyler yetiştirmeyi zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda eğitim, milli-devletleri için bir araç haline gelmiştir. Milli-devletler bir yandan devleti güçlendirmek, bir yandan da sanayinin istediği nitelikli elemanları yetiştirmek için eğitimi zorunlu hale getirerek yaygınlaştırma yoluna gitmişlerdir (Ünal ve Sarpkaya,2020:51).

Küreselleşmeyle birlikte milli-devletler; ulaşım, iletişim, bilgiye erişim, bilinçlenme, göçler, turizm ve diğer sebeplerle toplumlar üzerindeki hâkimiyeti ve kontrol kapasitelerini sürdürmemektedirler (Gözen,2004:25). Milli-devlet yöneticileri egemenliklerinin temelini milletlenden aldıkları yetkide görürler. Bölünmez ve paylaşılmaz kabul edilen bu yetkiye küresel finans zenginleri ne derece tahammül edebilirler? Küreselleşmek isteyen sermayenin önündeki son ve en güçlü engel milli-devlet ve onun üstün yetkilerle donatılmış üst düzey yöneticileri ve siyasi iktidarlarıdır.

Devletin sınırları yerle bir olmuştur; çünkü bu sınırlar küresel şirketlerin; malları, sermayesi ve finansı için kaldırılmıştır. Küresel sermayenin milli-devletin siyasi yöneticilerine; “Yatırımcıların güven duymasını sağlama, onları yatırım yapmaya teşvik etmek için kamu harcamalarını aşırı kontrol altına alma, vergi oranlarında indirime gitmek, sosyal güvenlik sisteminde değişiklik yapma ve emek piyasalarını katı kurallarını kaldırmak” gerektiğini söylerler. Bir zamanlar devletin

geniş ve çok yönlü egemenliğini ve çoklu amaçlarını yansıtan karmaşık ve dolambaçlı bir görev olan düzenli devlet yönetimi sonuçta, suç ile mücadele gibi dar bir alana sıkıştırılmıştır (Bauman,2020:109-144). Zaten, küresel düzeyde yatırımlara karar veren şirketlerin milli-devletlerce denetlenmesi de gittikçe zorlaşmıştır (Haberman,2002:30).

Küreselleşme yani dünyanın Avrupalılaşması ile birlikte bireyler devletten de zengin hale geldiler. Küreselleşme doğası gereği kendini milli-devletleri ezip geçmek zorunda hissedecektir (Ziegler,2004:24-39). Küresel sermayeyi yönetenler, devletin ekonomik yaşama hiçbir şekilde ve hiçbir oranda müdahalesine izin vermek istemiyorlar. Bu hali ile küreselcilerin hayalindeki devleti âdete uluslararası hatta ulus üstü dev şirketlerin güvenlik ve hukuk işlerini yürütecek bir yardımcı birim, küresel şirketin bir departmanı (bölümü) rolü vermek istedikleri açıktır. Bu durumu devleti yöneten siyasi iktidarların ve üst düzey kamu görevlilerinin ya da bir gün bu makama gelmeyi kendilerine kariyer hedefi koyanların kolay kabul etmesi mümkün değildir.

Milli-devletler egemenlik yetkilerini Birleşmiş Milletler teşkilatının uzman kuruluşlarından olan IMF (Uluslararası Para Fonu), WB (Dünya Bankası) ve BM ile organize bir bağı olmasa da çok etkili olan Dünya Ticaret Örgütü [Merkezi İsviçre'nin Cenevre Kentidir] gibi milletlerarası kurumlar ile paylaşmaktadır. Çok uluslu şirketler hatta ulus-ötesi tabir edilen dev şirketler milli-devletin egemenliğine ortak olmuş görünmektedir. Önce neo-liberal iktisat politikaları ile milli-devletlerin ekonomik ve ticari güçleri ellerinden alındı. Küreselleşmeye karşı olmak bir suç sayılmadı ancak özelleştirmeye karşı olmak geri kalmışlığın bir göstergesi ilan edildi. Devlet önce iktisadi alandaki hâkimiyetini kaybetti ve Bretton Woods³ Kurumları olarak tanımlanan IMF ve WB gibi küreselcilerin yönettikleri güçler ülke ekonomisinde söz sahibi oldular.

Milli-devletin ortaya çıkmasında ve uluslararası sistemin belirleyici aktörü olmasında önemli bir rol oynayan kapitalizm zamanla milli-devletin yapısal ve işlevsel olarak sorgulanmasına ve egemenlik alanının aşınmasına zemin hazırlamıştır. Bu aşındırma sürecine kapitalizm kimi zaman doğrudan, kimi zaman da dolaylı bir etki yapmıştır. Küreselleşme süreci kapitalizm ile milli-devlet arasındaki ilişki geçmişten farklı bir boyuta taşımış ve milli-devletin ekonomik alan başta olmak üzere siyasal, sosyal ve kültürel alanda yürüttüğü faaliyetlerin tüm boyutlarıyla sorgulandığı bir durumu ortaya çıkarmıştır (Bakan ve Tuncal,2012:51). Küreselleşme, geleneksel anlamdaki milli-devleti tehdit eder duruma gelmiştir (Esgin,2001:185). Küreselleşme milli-devletlerin egemenlik hakkını aşındırmakta ve milli-devletlerin klasik düşman algısının da ötesinde yeni tehditlerle yüz yüze gelmesine neden olmaktadır (Giddens,2000:153).

Milli-devletler bir süredir önemsiz ve dünya düzeninin açısından zararlı gözükse de bu düzeni kuran ve hala [Dünya ekonomik ve siyasi sistemini] destekleyen önemli unsur milli-devlettir (Modelska,2005:24). Toplum içinde kanun

³ II. Dünya Savaşı sırasında Temmuz 1944'te ABD'nin küçük bir kasabası olan Bretton Woods'da toplana Birleşmiş Milletler Para ve Finans Konferansında ortaya çıkan iktisadi sisteme verilen isim.

Küreselleşme, Orta Ekonomik Sınıflar ve Milli-Devletler

çıkarma ve zor kullanma tekeli milli-devlete aittir. Mülkiyet ve vergi kanunlarını milli-devlet çıkartmakta ve onun kamu personeli üstün yetkilerini kullanarak uygulamaktadırlar. Bu güç küresel sermaye hizmet ettiği ya da zarar vermediği sürece milli-devletin elinde olmasında bir sakınca yoktur.

Milli-devlet temel işlevlerini yerine getirme noktasında bir değişim ve dönüşüm yaşamaktır (Akça,2003:80). Geçmişte devlet ile şiddet arasında yakın bir ilişki kurulmaktaydı (Lipson2005:90). Küreselleşmenin, toplumlara refah ve özgürlük vaat eden söyleminin bireylerin çoğunun gündelik yaşamına tam tersi şekilde yansıdığı görülmektedir. Toplumlarda özellikle ileri teknolojiye bağlı hızlı bir ilerleme yaşanırken bireyler kendi küçük dünyalarında fakirleştikleri algısı içerisindeyler. Ayrıca küreselleşme ile milli sınırları kaldırılacağı vurgusuna tepki olarak kişilerde milliyetçi söylemlerin artmasına da şahit olmaktayız. Milli-devlet geçmişte şiddet ve baskı unsuru olarak algılandığının ve küreselleşme ile gücünü aldığı halk karşısında itibarsızlaştığının farkına varmıştır. Milli-devlet yöneticileri küreselleşmenin olumsuz etkilerini azaltmak için, millet için var olduğu bilincine dönme çabası içerisinde girmişlerdir. Bu çabanın bir uygulaması olarak; farklı etnik gruplara sahip çıkma, sosyal devlet yatırımlarını artırma gibi sosyal politikalar geliştirmektedirler.

Alanyazında (Literatürde), milli-devletin gücünü kaybettiği ve hatta gücünün tamamen sona erdiğini yazan birçok kitap ve makale vardır. Burada merkez tema şudur: “Milli-devletler ulusal ekonomilerini, paralarını, topraklarını, sınırlarını, hatta kültür ve dillerini kontrol etme yeteneğini kaybetmiştir.” Makro güç, milli-devletlerin elinden çıkarak, küresel pazarın, uluslararası firmaların ve küresel hale gelmiş iletişim kanallarını eline geçmiştir (Konak,2011:151). Bugünkü dünyada milli-devlet, karar alma gücünü büyük ölçüde yitirmiştir (Marko,2006:16). Artık günümüzce milli-devletin bağımsız politikalar üretmesi yok denecek kadar azalmıştır (Das,2002:13). Milli-devletin halkı nezdinde yönetim gücünü yitirdiği, küresel sermayenin emrine girdiği yönünde yukarıdakilere benzer çok sayıda görüş vardır. Küreselleşme ile birlikte devletin küçüldüğü, zayıfladığı, otorite ve egemenliğini kaybettiği fikrini çok fazla abartıldığını savunan araştırmaları da bulunmaktadır. Bu yaklaşıma göre; milli-devletler oldukça esnek ve varlıklarını sürdürme konusunda harika bir uyum yeteneğine sahiptirler. Bu nedenle, küreselleşmenin güçleri, devletin rolünü sadece yeniden tanımlatmadılar. Mc and Held(2000)’e göre; küreselleşmenin güçlerine daha etkili bir şekilde cevap vermek için milli-devlet, kendisin yeniden oluşturma ve dönüştürme kapasitesine sahiptir.

Şiddeti engelleyecek, yasaları uygulayacak ve insanların kendi tercihlerini yapıp hayta geçirmeleri için hayati öneme sahip kamu hizmetlerini sunacak güçlü bir devlete ihtiyaç vardır. Yasaları uygulama, şiddeti denetim altına alma, ihtilafları çözme ve kamu hizmetlerini sağlama kapasitesi olan ama aynı zamanda iyi örgütlenmiş bir toplum tarafından denetim altına alınmış bir devlete ihtiyacımız vardır (Acemoğlu ve Robinson,2022:16-45).

Milli-devlet “üst kimlik oluşturma” veya “parçalanma korkusu” söylemleri etrafında oluşturduğu aidiyet duyguları, kültürel temelli söylemleri de içine alacak

şekilde farklı etnik grupları ve kültürleri aynı potada eriterek tek bir üst kimlik altında birleştirmeye odaklanmıştır (Karyelioğlu,2012:163). Milli-devlet anlayışı küreselleşme ile zayıflamamış, aksine güçlenmiştir (Yılmaz ve Akbulut,2016:85).

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Küreselleşme kavramına yönelik iki farklı yaklaşım söz konusudur. Bunlar; gelenekçi ve aşırı küreselleşmeci yaklaşımlardır. Küreselleşmeyi savunan ve küreselleşme karşıtları “küreselleşmenin önlenemez bir süreç ve adeta dünyanın kaderi olduğu” noktasında birleştikleri görülüyor. En basit açıdan değerlendirdiğinde bir olayın sonuçlarından kim en çok yararlanacaksa o olguyu destekleyenler de o gruplardır. Bireyin psikolojik durumu olaylara bakış açısını etkiler. Cezaevinde oğlu olan bir baba aftan yana olduğunu, herkese bir şans daha verilmesi gerektiğinin savunur. Kızı vahşice öldürülen diğer bir baba ise affa kesinlikle karşıdır ve affın suç oranlarını arttırdığına dair birçok bilimsel veri ileri sürebilir. Ekonomik açıdan da benzer durumlar yaşanır. Birey hangi ekonomik ve sosyal tabakada ise olaylara o açıdan bakar. Yüzlerce dönüm ekilebilir toprakları olan bir kişinin sosyalizmden yana olması beklenemez. Ancak maaşından başka hiçbir geliri olmayan bir fabrika işçisi sosyalizmi engellemek için canını ortaya koymaz. Benzer örnekler çoğaltılabilir.

Karl Marx bu durumu alt yapı unsurlarının [ekonomik ve sosyal statü] üst yapı unsurlarına [ahlak, kişilik, siyasi düşünce vd.] etkilemesi ve hatta belirlemesi ile açıklamaktadır. Baktığımızda küreselleşmeden iki ekonomik grubun zarar görmeyeceği anlaşılıyor. Birincisi yüksek geliri olan sermaye sınıfıdır. Bunlar güçsüz bir milli-devletin olduğu serbest piyasa ekonomisi şartlarından en az devlet müdahalesi ve en az vergi ile iş hayatını sürdürmek isteyeceklerdir. Küreselleşmiş dünyada milli-devlete güvenlik, hukuk, eğitim, sağlık gibi çerçeve görevler verileceği için sermayeyi elinde bulunduranlara küreselleşmenin fayda sağlayacağı açıktır. Diğer bir ekonomik ve sosyal grup ise alt tabakada yaşayan, çalışmamayı bir yaşam stili olarak seçmiş birey ve gruplardır. Bu tabakada yer alan bireyler, insan haklarının ön planda tutulduğu, zorunlu askerliğin kalktığı ve çeşitli dernekler tarafında karşılıksız yapılan yardımların yaygınlaştığı bir dünyada, milli-devlet disiplini olmadan hayatlarını sürdürmeyi tercih edebilirler. Küreselleşmeden en olumsuz etkilenen tabaka ise orta ekonomik sınıflardır.

Devletin ekonomiye doğrudan müdahale edebildiği milli-devlet sisteminde orta düzeyde bir üretim işletme sahibi [sübvansiyon, vergi indirimi, doğrudan destek gibi] birçok ekonomik yardımı devletten görebilmekte ve Rekabet Yasası ile büyük sermayeye karşı korunabilmektedir. Bunun yanında milli-devletin üst düzey kamu görevlileri de her şeye müdahale edebilen bir devlet erkini yönetmek isteyecekleri açıktır.

Friedrich Nietzsche, bireylerin güçlerini ve diğerleri üzerindeki iktidarlarını artırma arzusu içerisinde olduklarını belirtmiştir. Böylece toplumu farklı bir yolda yeniden yapılandırmak için daha fazla güç elde etmeyi isteyen şahıs ve gruplar olacaktır (Acemoğlu ve Robinson,2022:105). Bu nedenle orta ekonomik sınıfta yer

Küreselleşme, Orta Ekonomik Sınıflar ve Milli-Devletler

alanlar ve milli-devletin üst düzey yöneticilerinin [siyasetçiler, askeri ve sivil bürokratlar ile teknokratlar] küreselleşmeye karşı olmaları hayatın olağan akışına uygundur. Ticareti yöneten büyük sermaye sahipleri Coğrafi Keşiflerin ardından küresel bir servete kavuştular. Önlerinde ilk ve en büyük engel -hukuki olarak ayrıcalıklı olan- soylular sınıfı ve soylular sınıfı tarafında yönetilen güçlü imparatorluklardı. Özellikle Fransız İhtilali sonrası Avrupa'da milli-devletler kurulmaya başlandı. Yaşanan bu gelişmeler Avrupa'da soylular sınıfının ayrıcalıkları hatta soylular sınıfı adeta ortadan kaldırdı. Sağ kalanlar ve varlıklarını devam ettirebilen hanedanlar ise magazine konu oldular.

I. Dünya Savaşı'nın ardından da dünyada çok az sayıda ülkede hukuken ayrıcalıklı bir sınıf hayatta kalabildi. İmparatorluklar dağıldı, laik milli-devletler kuruldu. Küresel sermayenin büyümesi ve güçlenmesinde Soğuk Savaş yılları bir duraklama dönemi olarak kabul edilebilir. SSCB'nin yıkılması ile sermaye düşmanı(!) olan komünizm belasından da tamamen ve sonsuza dek kurtulmuş oldu. Küresel sermaye sahipler Birleşmiş Milletler ve ona bağlı iktisadi kuruluşlar aracılığı ile dünyada ekonomik sistemi ele geçirmek istemektedir.

Günümüzde küresel sermayenin önündeki son engel milli-devlet ve onun kudretli yöneticileridir. Milli-devletleri şimdilik yıkmak istemeseler bile onu zayıflatmak istedikleri açıktır. Bunun için de en çok medyayı kullanıyorlar. Dünya vatandaşlığı, hukukun üstünlüğü, şeffaflık ve iyi muamele gibi propagandalarla bireyleri milli-devletten soğutmaya gayret ediyorlar.

Bunca çabaya karşı güçsüzleşmesi beklenen milli-devletin son yıllarda toplum içinde itibarında büyük bir azalma olmadığı görülmektedir. Milli-devlet küreselleşmeye karşı kendini yenileme süreci içerisine girmiştir. Sosyal devlet anlayışı genişlemiş ve yurttaş olma ayrıcalığını bireylere hissettirecek çeşitli adımlar atılmaya başlanmıştır. Orta ekonomik sınıfların desteği ile güçlü liderler işbaşına gelerek daha önce milli-devletin kutsallığının arkasına saklanarak halka kibirlenen üst düzey kamu görevlileri etkisiz hale getirilmiştir. Böylece halkın devletine olan saygınlığında bir derece artma yaşanmıştır.

Sonuç olarak; günümüzde küresel sermaye ile milli-devletin ekonomik olarak bir rekabet halinde olduğu milli-devletin siyasi yöneticileri sosyal projeler ile halkının güveninin tazelerken, küresel sermaye ekonomik krizler ile milli-devleti ayakta tutan orta ekonomik sınıfları hedef almaktadır.

KAYNAKÇA

- AKÇA, G. (2003), Küreselleşme ve Ulus-Devlet, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 3(1), s.74-81
- ANDERSON, B. (2017), *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, (Çev: İskender Savaşır), (9. Baskı), İstanbul: Metis Yayınları.
- BAKAN. S. ve Tuncel. G. (2012), Küreselleşmenin Ulus-Devlet Üzerindeki Etkisi, *Birey ve Toplum Dergisi*, 2(3), s.51-65
- BALAY, R. (2004), Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 34(2), s. 61-82

- BAUMAN, Z. (2020), *Küreselleşme* (Çev: Abdullah Yılmaz), (9. Baskı), İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- BAYAR, F. (2008), Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 32(4), s. 25-34.
- CEBECİ, K. (2008), Küreselleşme Bağlamında Milli – Devletin Egemenlik Gücünün Dönüşümü, *Sayıştay Dergisi*, (71), s.23-39
- ÇAM, E. (2002), *Siyaset Bilimine Giriş*, (8.Baskı), İstanbul: Der Yayınları.
- DAS, D. K. (2002), *Globalization: A Guide for the Concerned Policymaker*, University of Warwick.
- DURUR, E.K. (2011), Milliyetçilik Söylemi ve Medya, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), s. 35 – 50
- ESKİN, A. (2001), Ulus-Devlet ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), s. 23-39
- GİDDENS, A. (2000), *Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*, (Çev. M. Özey), İstanbul: Birey Yayıncılık
- GÖZEN, R. (2004), *Çoğulculuk, Küreselleşme ve 11 Eylül*, İstanbul: Alfta Yayınları.
- HABERMAS, J. (2002), *"Öteki" Olmak, "Öteki"yle Yaşamak*, (Çev: İlknur Akça), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- HELD, D.; Mc Grew, A.; Goldblatt D. And Perraton J. (1999), *Küresel Dönüşümler, Siyaset, Ekonomi ve Kültür* (Çeviren ve Ed. Kudret Bülbül) içinde "Küreselleşme Temel Metinler", Ankara: Orion Yayınları
- HEYWOOD, A. (2011), *Siyaset Teorisine Giriş*, (Çev. H. M. Köse), İstanbul: Küre Yayınları
- İÇLİ, G. (2000), Küreselleşme ve Kültür, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(2), s.163-172
- KARYELİOĞLU, S. (2012), Ulus Devlet ve Milliyetçiliğin Tarihsel Dayanakları ve Küreselleşmenin Ulus-Devlet ve Milliyetçilik Üzerindeki Etkileri, *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar Dergisi*, 5(1), s.163-164
- KHRASH, H. (2010), The Emerging Middle Class, *Developing Countries*, s.22-36
- KONAK, N. (2011), Ekonomik Küreselleşme ve Ulus-Devlet: Kuramsal Yaklaşımlar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(1), s.149-164
- KORKUSUZ, M. H. (2012), *Mukaddime'den Muharrire'ye* (3. Baskı) İstanbul: Bilge Kültür – Sanat Yayınları.
- LİPSON, L. (2005), *Siyasetin Temel Sorunları*, (Çev. F. Yavuz), Ankara: İş Bankası Yayınları
- MARKO, J. (2006), *Constitutional Aspects of Sovereignty and the Institutional Structures of States in Pluriethnic Countries*, In Conference on "Constitutional Aspects of Sovereignty in the State Structure of Multi-Ethnic States.
- MARRS, T. (2020), *İlminunati: Entrika Çemberi* (Çev: Ali Çimen ve Petek Demir), (9.Baskı), İstanbul: Timaş Yayınları
- MCGREW, A. and Held, D. (2000), *The Global Transformations Reader*, Cambridge: Polity Press.

Küreselleşme, Orta Ekonomik Sınıflar ve Milli-Devletler

- MODELSKİ, G. (2005), Küresel Politikanın Uzun Döngüsü ve Ulus- Devlet, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 2(7), s.3-30
- NOHUTÇU, A. (2009), *Kamu Yönetimi*, (4. Baskı), Ankara: Savaş Yayınları.
- ŞEN, Y.F. (2004), *Küreselleşme Sürecinde Milliyetçilik*, Ankara: Yargı Yayınları
- ŞİMŞEK, U. ve Ilgaz, S. (2007). Küreselleşme ve Ulusal Kimlik, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), s.189-199.
- TEKİNOĞLU, H. (2018), *Selçuklu Tarihi*, İstanbul: Kamer Yayınları
- TOULMİN, S. (1999), The Ambiguities of Globalization, *Futures* 31(9-10), s. 905-912
- TRİANDAFYLLİDOU, A. (1998), National Identity and The Order, *Ethnic and Racial Studies*, 21(4), s.593-612
- UĞURKAN, E. ve Kılıçkan, Z. Y. (2018), Ekonomik Ve Toplumsal Doku Olarak Orta Sınıf. *Turkish Studies: Current Debates in Social Sciences*, 13(23), s.255-274
- UĞUZ, E.H ve Saygılı R. (2016), Küresel Dünyada Ulus-Devlet, *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(32), s. 127-147
- ÜNAL A. ve Sarpkaya R. (2020), *Eğitim Hukuku*, Ankara: Anı Yayınları
- ÜNAL, L.I. (2005), Öğretmen İmgesinde Neo-Liberal Dönüşüm, Eğitim, *Bilim ve Toplum Dergisi*, (11), s. 4-15
- YILMAZ, E. A. ve Akbulut, A. (2016). Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devletin Rolü Ulus-Devletler Güçleniyor Mu? *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), s.71-88.
- ZİEGLER, J. (2004), *Dünyanın Yeni Sahipleri*, (Çev: Halil Gökhan), İstanbul: Akdeniz Yayıncılık